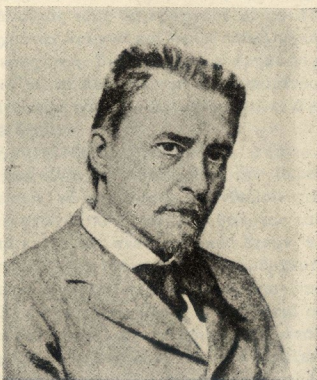


ROMAIN ROLLAND

ΟΥΓΚΟ ΒΟΛΦ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
ΣΠΥΡΟΥ ΣΚΙΑΔΑΡΕΣΗ



"ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ,"
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΟΥΓΚΟ ΒΟΛΦ

“Όσο περισσότερο εισδύουμε στην ιστορία των μεγάλων καλλιτεχνών, τόσο περισσότερο εκπλησσόμαστε βλέποντας τι μεγάλη ποσότητα πόνου κλείνει ή ζωή τους. Γιατί δέν υποφέρουν μονάχα τίς συνηθισμένες δοκιμασίες κι απογοητεύσεις τής ζωής, πού, χτυπούν πιό σκληρά τήν τόσο ξεχωριστή εύαισθησία τους· αλλά και τόν κατατρεγμό τής μεγαλοφυΐας τους, πού κáνοντάς τους νά προηγούνται κατά είκοσι, τριάντα, πενήντα χρόνια—συχνά και κατά όλόκληρους αιώνες—άπό τούς σύγχρονούς τους, δημιουργεί μιá ěρημο γύρωθέ τους και τούς καταδικάζει νά παλεύουν μ’ άπεγνωσμένες προσπάθειες, όχι για νά νικήσουν, στόν καλλιτεχνικό τους άγώνα, αλλά άπλώς για νά ζήσουν.

Σ’ αύτή τήν άτέλειωτη πάλη εΐναι σπάνιο αύτές οί ιδιοσυγκρασίες, πού εΐναι πιό λεπτές άπό τήν ιδιοσυγκρασία των κοινών ανθρώπων, νά μπορέσουν ν’ άνθέξουν για πολύ. “Ετσι ή άρρώστια, ή φτώχια κι ό πρόωρος θάνατος τσακίζουν τά ώραιότερα άπό κεΐνα τά πνεύματα πού ěχουν πλαστεΐ για νά ζοϋν εύτυχισμένα: ěνα Μότσαρτ, ěνα Σοϋμπερτ, ěνα Βέμπερ. Κι όμως, παρ’ όλα αύτά, εΐναι εύτυχισμένοι όσοι διατηροϋν, σάν κι αύτούς, ως τό τέλος, μέσα σ’ ěνα κορμί σαραβαλιασμένο άπό τούς μόχθους και τίς στερήσεις, τήν άπόλυτη ύγεία τής ψυχής και τή χαρά τής δημιουργίας, πού φωτίζει τή νύχτα πού μέσα σ’ αύτή παραδέρνουν! Μά ύπάρχει και χειρότερη άπ’ αύτήν τή μοΐρα. “Ο Μπετόβεν, φτωχός, απογοητευμένος άπ’ ό,τι άγάπησε, φυλακισμένος μέσα στόν ěδιο τόν ěαυτό του, στάθηκε ό πιό δυστυχισμένος άπ’ όλους τούς ανθρώπους. Τίποτα δέν τοϋ άπόμεινε παρά μονάχα ό ěαυτός του· μά τουλάχιστο ό ěαυτός του τοϋ άνήκε, βασίλευε πάνω στόν ěσωτερικό του κόσμο. Και ποιό βασίλειο λαμπρό θά μπορούσε νά συγκριθεΐ

μ' αὐτὴ τὴν ἀπέραντη σκέψη, αὐτὸν τὸν ἀπλόχωρο οὐρανό, ὅπου ξεσποῦσαν τρομερὲς καταιγίδες! Ὡς τὴν τελευταία του μέρα ὁ γέρο - Προμηθέας, ἀλυσσοδεμένος στὸ ἄθλιο κορμὶ του, διατήρησε τὴ σιδερένια ἐνεργητικότητά του, πού τίποτα δὲ μπόρεσε νὰ τὴ λυγίσει. Ἐτοιμοθάνατος, ἡ τελευταία του χειρονομία ἦταν χειρονομία ἐπανάστατη: ἐνῶ ἀγωνιοῦσε μέσα στὴ θύελλα πού λυσσομανοῦσε γύρωθὲ του, ἀνασηκώθηκε στὸ κρεβάτι του κι ἔδειξε τὴ γροθιά του στὸν οὐρανό. Ἔτσι ἔπese, χτυπημένος πάνω στὸ κορύφωμα τῆς μάχης, ἡ μονομιᾶς καὶ τελειωτικά.

Μὰ τί νὰ εἰποῦμε γι' αὐτοὺς πού πεθαίνουν λίγο - λίγο, πού ζοῦν μετὰ τὸ θάνατο τοῦ ἑαυτοῦ τους, πού παρακολουθοῦν τὴν ψυχὴ τους νὰ γκρεμίζεται κομμάτι - κομμάτι!...

Τέτοιος στάθηκε κι ὁ Οὐγκο Βόλφ, πού ἡ τραγικὴ του μοίρα τοῦ ἐξασφάλισε μιὰ ξεχωριστὴ θέση στὴν Κόλαση τῶν μεγάλων μουσικῶν.

* *

Γεννήθηκε στὸ Βίντισγκρατς, στὴ Στυρία, στίς 13 Μαρτίου τοῦ 1860. Ἦταν ὁ τέταρτος γυὸς ἑνὸς βυρσοδέφη μουσικοῦ, ὅπως ἦταν ὁ γέρο - Βάϊτ Μπάχ ψωμᾶς μουσικός, ἢ ὁ πατέρας τοῦ Χάυντν ἀμαξοποιὸς μουσικός. Ὁ Φίλιπ Βόλφ, ὁ βυρσοδέφης, ἔπαιζε βιολί, κιθάρα καὶ πιάνο, κι εἶχε διοργανώσει στὸ σπίτι του ἓνα μικρὸ κουϊντέτο, ὅπου ἔπαιζε πρῶτο βιολί. Στὸ κουϊντέτο αὐτὸ ὁ γυὸς τοῦ Οὐγκο ἔπαιζε δεῦτερο βιολί, ἓνας ἀδερφὸς τοῦ Οὐγκο βιολοντσέλο, ἓνας θεῖος του κόρνο κι ἓνας φίλος ἄλλο. Τὸ μουσικὸ γοῦστο τοῦ τόπου δὲν ἦταν καθαρὰ γερμανικό. Ὁ Βόλφ ἦταν καθολικός: δὲν εἶχε διαπαιδαγωγηθεῖ, ὅπως τόσοι Γερμανοὶ μουσικοί, ἀπὸ τὰ βιβλία τῶν Κοράλ. Ἐπὶ πλέον στὴ Στυρία ἀγαποῦσαν κι ἔπαιζαν τίς παλιὲς ἰταλικὲς ὀπερες: Ροσίνι, Μπελίνι, Ντονιτσετί. Ὁ Βόλφ ἀρεσκόταν νὰ πιστεῦει ἀργότερα πὼς ἀπὸ κληρονομικότητα εἶχε στίς φλέβες του μερικὲς σταγόνες λατινικὸ αἷμα, καὶ σ' ὅλη του τὴ ζωὴ ἐκδήλωνε μιὰ προτίμηση γιὰ τοὺς μεγάλους Γάλλους μουσικούς.

Ἡ περίοδος τῆς μαθητείας του δὲν ἦταν περίφημη. Διαρκῶς περνοῦσε ἀπὸ τῇ μιᾷ σχολῇ στὴν ἄλλην, χωρὶς νὰ καταφέρνει νὰ ριζώσει πουθενά. Κι ὅμως δὲν ἦταν κακὸς μαθητὴς· ἦταν κλεισμένος στὸν ἑαυτό του, ὅπως κι ἔμεινε σ' ὅλη του τὴ ζωὴ, κι ἐλάχιστη οἰκειότητα ἔδειχνε γιὰ τοὺς ἄλλους. Γιὰ τὴ μουσικὴ ἔνιωθε πραγματικὸ πάθος. Φυσικὰ ὁ πατέρας του δὲν ἤθελε γιὰ κανένα λόγο νὰ γίνῃ ὁ γυὸς του μουσικός. Ἔτσι ὁ Βόλφ εἶχε νὰ παλαίψῃ, ὅπως κι ὁ Μπερλιόζ, σκληρὰ ὡς ποὺ νὰ λυγίσει τὴν ἐπίμονη ἀρνηση τοῦ πατέρα του. Τελικὰ κατάφερε νὰ πετύχῃ τὴν ἀδειά του νὰ πάῃ στὴ Βιέννη, ὅπου καὶ μπήκε στὸ Ὁδεῖο, στὰ 1875. Μὰ κι ἐκεῖ δὲ στάθηκε πιὸ τυχερός. Ὑστερα ἀπὸ δυὸ χρόνια τὸν ἔδιωξαν γιὰ ἀπειθαρχία.

Τὶ νὰ κάμῃ; Ἡ οἰκογένειά του εἶχε καταστραφεῖ. Μιὰ πυρκαϊὰ εἶχε ἀφανίσει τὴ μικρὴ περιουσία τῶν δικῶν του. Ἐνιωθε τώρα νὰ βαραίνουν πάνω του οἱ βουβὲς παρατηρήσεις τοῦ πατέρα του, ποὺ εἶχε κάμῃ τόσες θυσίες γι' αὐτόν καὶ ποὺ τὸν ἀγαποῦσε τρυφερά. Δὲν ἤθελε, μὰ οὔτε καὶ μποροῦσε πιά, νὰ ἐπιστρέψῃ στὴν ἐπαρχία του· αὐτὸ θὰ σήμαινε τὸ θάνατό του. Ἀναγκάστηκε λοιπὸν τὸ δεκαεφτάχρονο αὐτὸ ἀγόρι νὰ βρεῖ τρόπο νὰ κερδίζει τὴ ζωὴ του καὶ σύγκαιρα νὰ μορφώνεται. Ἀπ' ὅταν τὸν ἔδιωξαν ἀπὸ τὸ Ὁδεῖο, δὲν πῆγε πιά σὲ καμιὰ σχολή· μορφώθηκε ἐντελῶς μόνος του καὶ μορφώθηκε θαυμάσια. Μὰ τί τοῦ κόστισε! τὰ βάσανα ποὺ τράβηξε ἀπὸ τόσο μικρὴ ἡλικία ὡς τὰ τριάντα του χρόνια, ἡ κολοσσιαία ἐνέργεια ποὺ ἀναγκάστηκε νὰ ξοδέψῃ γιὰ νὰ ζήσει καὶ νὰ γίνῃ αὐτὸ τὸ μεγάλο ποιητικὸ πνεῦμα ποὺ ὑπῆρξε, ὅλες αὐτὲς οἱ προσπάθειες κι ὅλοι οἱ κόποι στάθηκαν χωρὶς ἀμφιβολία ἡ αἰτία τοῦ οἰκτροῦ του θανάτου. Εἶχε μιὰ ἄσβυστη δίψα γιὰ μάθηση, καὶ μιὰ πραγματικὴ μανία γιὰ ἐργασία, ποὺ τὸν ἔκαναν νὰ ξεχνᾷ τὸ πιὸ καὶ τὸ φαῖ.

Ὅλος πάθος γιὰ τὸ Γκαῖτε καὶ φανατισμὸ γιὰ τὸν Ἐρρίκο Κλάιστ, ποὺ μ' αὐτόν εἶχε ὀρισμένα κοινὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα, καὶ στὴν ἰδιοφυΐα καὶ στὸ ριζικὸ, ἐνθουσιασμένος μὲ τὸ Γκριλπαρτσερ καὶ τὸ Χέμπελ, σὲ μιὰ ἐποχὴ ποὺ ὁ κόσμος τοὺς ἔκρινε ἀκόμη ἄδικα, ἦταν ἓνας ἀπὸ τοὺς πρώτους

Γερμανούς που ξεχώρισε την αξία του Μέρικε, που αργότερα τον έκαμε κοσμοαγάπητο στη Γερμανία. Διάβαζε επίσης πολύ τους Άγγλους και τους Γάλλους συγγραφείς. Του άρεσε ο Ραμπελαί κι ένιωθε μιὰ ξεχωριστή προτίμηση για τόν Κλώντ Τιλιέ, αυτόν τόν έπαρχιώτη μυθιοτορηματογράφο, που τό έργο του **‘Ο Θεός Μπενζαμέν** τό απολαβαίνουν τόσες έπαρχιώτικες γερμανικές οικογένειες, έπειδή τους προσφέρει, κοξώς λέει ο Βόλφ, τήν εικόνα του δικού τους μικρόκοσμου και τή βοήθεια τής χαρούμενης αγαθότητας του συγγραφέα, για νά υποφέρουν πρόσχαρα τίς θλίψεις του μικρόκοσμού τους αυτού. ‘Ο νεαρός Βόλφ, που μόλις κατάφερνε νά έξοικονομεί τό φαγητό του, βρήκε τρόπο νά μάθει γαλλικά και άγγλικά, για νά εισδυσει καλύτερα στο πνεύμα τών ξένων καλλιτεχνών.

Στόν τομέα τής μουσικής έμαθε πολλά από τους φίλους του Σάλκ—ο Γιόζεφ Σάλκ ήταν καθηγητής στο Ωδείο τής Βιέννης κι ένθερμος υποστηρικτής του Βόλφ—μά προπάντων, οάν τόν Μπερλιόζ, από τίς βιβλιοθήκες, όπου περνούσε τόν περισσότερο καιρό του, μελετώντας τίς παρτιτούρες τών μεγάλων δασκάλων. Μη έχοντας πιάνο στη διάθεσή του, κουβαλούσε μαζί του στο Πράτερ τά βιβλία του με τίς Σονάτες του Μπετόβεν, και, καθισμένος σ’ ένα μπάνκο, τίς μελειτούσε στο ύπαιθρο. Ένεβάθυνε στους κλασικούς, από τό Μπάχ ως τό Μπετόβεν, καθώς και στους Γερμανούς μαέστρους του **Λίντ**, Σούμπερτ και Σούμαν. Στάθηκε ένας άπ’ αυτούς τους νεαρούς Γερμανούς που αγάπησαν με πάθος τό Μπερλιόζ, και χάρη σ’ αυτόν ή Γαλλία δοξάστηκε αργότερα στο πρόσωπο του μεγάλου εκείνου συνθέτη της—του Μπερλιόζ—που ή γαλλική κριτική, ή διαδοχικά μεγερμπερική, βαγκνερική, φρανκιστική και ντεμπυσιστική—δέν τόν ένιωσε σχεδόν ποτέ. Τέλος στάθηκε από νωρίς φίλος του γερο - “Αντον Μπροϋκνερ, που δέν ξέρουμε ακόμη στη Γαλλία ούτε τίς όχτώ συμφωνίες του, ούτε τό *Te Deum* του, ούτε τίς λειτουργίες του, ούτε τίς καντάτες του, ούτε τίποτα από τό πλούσιο έργο του, ούτε ακόμη κι αυτή τή συμπαθητική του προσωπικότητα, τή γλυκειά, μετριόφρονα

καί γιομάτη μυστικισμό, αὐτὴ τῇ λίγο παιδιάστικη φυσιογνωμία, ποὺ τὴ σύντριβε σ' ὅλη του τὴ ζωὴ ἢ προτίμηση ποὺ δειχνε ὁ κόσμος γιὰ τὸ Μπράμς, καὶ ποὺ συνένωσε, σὰν τὸ Φράνκ, γύρωθὲ του τὶς νεαρὲς καὶ πρωτότυπες μουσικὲς δυνάμεις ἐνάντια στὴν ἐπίσημα καθιερωμένη τέχνη τῆς ἐποχῆς του.

Μὰ ἀπ' ὅλες αὐτὲς τὶς ἐπιδράσεις ποὺ ὑπέστη, ἡ πιὸ βαθεῖα ἦταν ἡ ἐπίδραση τοῦ Βάγκνερ. Ὁ Βάγκνερ εἶχε ἔρθει στὴ Βιέννη, στὰ 1875, γιὰ νὰ διευθύνει τὸν **Ταγχούζερ** καὶ τὸ **Λό-ενγκρὶν** του. Τότε λοιπὸν εἶχε κυριέψει ὅλους τοὺς νεαροὺς ἓνας πυρετὸς ἐνθουσιασμοῦ, παρόμοιος μ' αὐτὸν ποὺ εἶχε προκαλέσει πρὶν ἀπὸ ἕναν αἰῶνα ὁ **Βέρθερος**. Ὁ Βόλφ εἶδε τὸ Βάγκνερ. Πῶς; Τὸ διηγεῖται ὁ ἴδιος στὰ γράμματα ποὺ στέλνει τοὺς γονεῖς του. Δίνω ἐδῶ κατὰ λέξη τὴν ἀφήγησή του. Ἡ ἀφήγηση αὐτὴ μᾶς κάνει νὰ χαμογελάμε βέβαια μὰ καὶ ν' ἀγαπᾶμε αὐτὸ τὸ μεθύσι τῆς ἀφοσίωσης ποὺ βλέπουμε στὰ νιάτα· μᾶς κάνει νὰ νιώθουμε πόσο ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς— ὁ Βάγκνερ— ποὺ τοῦ ἐνέπνευσε αὐτὴ τὴν ἀγάπη καὶ ποὺ θὰ μποροῦσε νὰ τοῦ κάμει τόσο καλὸ ἂν ἔδειχνε λίγη συμπάθεια, πόσο, λέω, εἶναι ἔνοχος ποὺ δὲν τὸ ἔκαμε, καὶ μάλιστα σὰν σκεφτοῦμε πῶς κι ἐκεῖνος πέρασε, σὰν τὸ Βόλφ, ἀπὸ τὶς ἴδιες περιόδους μοναξιᾶς καὶ πῶς ὑπόφερε τὸ ἴδιο, μὴ βρίσκοντας καμιά βοήθεια ἀπὸ πούθενά.⁽¹⁾

«Πῆγα, γιὰ μαντέψετε σὲ ποιὸν;... στὸ δάσκαλο Ρίχαρντ Βάγκνερ! Τώρα θὰ σᾶς τὰ διηγηθῶ ὅλα, ὅπως ἔγιναν. Σᾶς ἀντιγράφω ἀκριβῶς τὰ λόγια ποὺ ἔγραφα στὸ σημειωματάριό μου :

Σάββατο 9 Δεκεμβρίου, στίς δέκα καὶ μισή, εἶδα γιὰ δευτέρη φορὰ τὸ Ρίχαρντ Βάγκνερ, στὸ Αὐτοκρατορικὸ Ξενοδοχεῖο, ὅπου στάθηκε στὴ σκάλα του ἐπὶ μισὴ ὥρα, περιμένοντάς τον νὰ ἔρθει. (Ἦξερα πῶς ἐκείνη τὴν ἡμέρα διεύθυνε τὴν τελευταία πρόβα τοῦ **Λόενγκρὶν** του). Ἐπιτέλους, ὁ μαέστρος Ρίχαρντ κατέβηκε ἀπὸ τὸ δεύτερον δροφo, κι ἐγὼ τὸν χαιρέτησα μὲ μεγάλο σεβασμὸ, ἐνῶ ἐκεῖνος ἦταν ἀκόμη ἀρκετὰ μακριὰ ἀπὸ μένα. Μ' εὐχαρίστησε πολὺ φιλικά. "Ὅταν πλησίασε στὴν πόρτα, ἐγὼ ἔτρεξα καὶ τοῦ τὴν ἀνοιξα· αὐτὸς μὲ κοίταξε κατὰματα γιὰ λίγα δευτε-

1. Πρέπει νὰ χουμε ὑπ' ὄψη μας πῶς τὸ γράμμα αὐτὸ γράφτηκε ἀπὸ ἕνα παιδί δεκαπέντε χρονῶν.

ρόλεπτα κι έπειτα έφυγε για την πρόβα της "Όπερας. "Έτρεξα δρόμο γρήγορα μπορούσα κι έφτασα στην "Όπερα πριν από το Ρίχαρντ Βάγκνερ, μ' έλο του έκείνος πήγαινε με άμαξα. Τόν χαιρέτησα ξανά, και θέλησα να του άνοιξη την πόρτα της άμαξάς του· μά έπειδή δέν τ' άτάφερνα, πήδησε ό άμαξάς άπό τό κάθισμά του και του την άνοιξε. Τότε ό Βάγκνερ κάτι είπε στόν άμαξά: μου φαίνεται πως του μίλησε για μένα. Έγώ θέλησα να τόν άκολουθήσω πάνω στη σκηνή μά δέ μ' άφησαν να περάσω.

Τόν περίμενα λοιπόν συχνά στό Αύτοκρατορικό Ξενοδοχείο και μέ την εύκαιρία αύτή γνώρισα τό διευθυντή του Ξενοδοχείου, που μου υποσχέθηκε να μέ συστήσει στό Βάγκνερ. Ποιός θά μπορούσε να νιώσει μεγαλύτερη χαρά άπό τή δική μου, όταν μου είπε πως, τό έπόμενο Σάββατο, 11 Δεκεμβρίου, τό άπόγευμα, να πάω να τόν βρώ για να μέ παρουσιάσει στην καμαριέρα της κυρίας Κόζιμα και στόν καμαριέρη του Ρίχαρντ Βάγκνερ! Πήγα στην όρισμένη ώρα. Ή έπίσκεψή μου στην καμαριέρα στάθηκε πολύ σύντομη. Μου είπε να ξαναπάω την άλλη μέρα, Κυριακή 12 Δεκεμβρίου, στις δυό ή ώρα. Πήγα την ώρα αύτή, μά βρήκα την καμαριέρα, τόν καμαριέρη και τό διευθυντή του Ξενοδοχείου που ήταν άκόμη στό τραπέζι.... Μετά πήγα μέ την καμαριέρα στό διαμέρισμα του Βάγκνερ, όπου περίμενα ως ένα τέταρτο της ώρας, ως που να έρθει ό μαέστρος. Έπιτόλους εμφανίστηκε ό Βάγκνερ μαζί μέ την Κόζιμα και τό Γκόλντμάρκ. Χαιρέτησα την Κόζιμα μέ μεγάλο σεβασμό, εκείνη όμως δέ μ' έκρινε, καθώς φαίνεται, άξιο για να λάβει τόν κόπο να μου ρίξει ούτε μία ματιά.... Κι ό Βάγκνερ πήγε στην κάμαρά του χωρίς να μέ προσέξει· τότε ή καμαριέρα του είπε παρακαλεστικά:

«Α! κύριε Βάγκνερ, ένας νεαρός καλλιτέχνης, που άπό πολύν καιρό σ' άς περιμένει, θέλει να σ' άς μιλήρει.»

Τότε έκείνος βγήκε άπό την κάμαρά του, μέ κοίταξε και μου είπε: «Σ' άς έχω ξαναϊδει, νομίζω. Είσαστε....»

Σίγουρα θά ήθελε να πεί: «Είσαστε τρελλός».

Πέρασε μπροστά άπό μένα και μου άνοιξε την πόρτα του σαλονιού της ύποδοχής, όπου βασίλευε μία πολυτέλεια πραγματικά βασιλική. Στη μέση βρισκόταν ένα διβάνι όλο βελούδο και μετάξι. Ό ίδιος ό Βάγκνερ ήταν τυλιγμένος σ' ένα μακρύ βελουδένιο πανωφόρι, γαρνιρισμένο μέ γούνα.

"Όταν μπήκα μέ ρώτησε τι ήθελα....(1)

1. Έδώ ό Ούγκο Βόλφ για να κεντρίσει την περιέργεια των γυναιών του διακόφτει τή διήγησή του και σημειώνει: "Η συνέχεια στό προσέχες. Και συνεχίζει σ' άλλο γράμμα.